

PAPER DETAILS

TITLE: Sürdürülebilir Turizme Siyaset Engeli: Türkiye ve Hollanda İlişkileri Örneği

AUTHORS: Sibel Mehter Aykin,Emel Kahraman

PAGES: 126-140

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/502059>

Sürdürülebilir Turizme Siyaset Engeli: Türkiye ve Hollanda İlişkileri Örneği¹

Doç. Dr. Sibel Mehter AYKIN
Akdeniz Üniversitesi, İİBF
İktisat Bölümü
sibelaykin@akdeniz.edu.tr

Öğr. Gör. Emel KAHRAMAN
Akdeniz Üniversitesi
Uluslararası İlişkiler Ofisi
ekahraman@akdeniz.edu.tr

Özet

Sürdürülebilir turizm alanındaki çalışmalarda politik sürdürülebilirlik çok fazla incelenen bir konu değildir. Mevcut düzenin ve politikaların büyük ölçüde test edildiği son dönemde sürdürülebilir turizmde politika boyutunun derinlemesine incelenmesi gereği ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda, çalışmanın amacı; iç ve dış politikanın sürdürülebilir turizm üzerinde yarattığı baskıya dikkat çekmektir. Bu amaca yönelik olarak, Türkiye-Hollanda aksında yaşananların turizm sektörüne yansımaları yorumlanmaya çalışılmaktadır. Bu çerçevede, ilk olarak tarihsel süreçte Türkiye ile Hollanda arasındaki siyasi ilişkilerin gelişimi ele alınarak, Hollanda'daki parlamento seçimlerinin ve siyasi partilerin seçim kampanyalarının bu sürece etkisi tanımlanmaktadır. Ardından, taraflar arasındaki ekonomik ilişkiler ve turizm ticareti incelenerek, yabancı düşmanlığını ve İslam karşıtlığını iç politika malzemesine dönüştüren Hollanda'nın tutumunun Türkiye turizminin sürdürülebilirliği üzerindeki olumsuz etkileri ortaya koyulmaktadır. Sonuçta, politik sürdürülebilirliğin en az ekonomik, sosyal ve çevresel sürdürülebilirlik kadar turizmin sürdürülebilir gelişimi için önemli olduğu yargısına ulaşılmaktadır.

Anahtar kelimeler: Sürdürülebilir Turizm, Politik Sürdürülebilirlik, Türkiye, Hollanda.

Political Hinderances Against Sustainable Tourism: The Case of Turkey and the Netherlands Relations

Abstract

Political sustainability is the least dealt topic in sustainable tourism studies. The need for an indepth analysis of the political aspect of sustainable tourism is evident in times of fierce challenges against *status quo*. In this respect, the aim of this paper is to draw attention to the restraint posed by the internal and international policy on the sustainable tourism. To achieve this end, implications of the deeds by Turkey and the Netherlands on tourism sector is analyzed. In this context, first of all development of the political relations between Turkey and the Netherlands in the course of time is dealt and the impact of both parliamentary elections and election declarations of the political parties on this course is defined. Afterwards, economic relations and tourism trade between the parties are analyzed, and the negative impact of the Netherlands' attitude exploiting *Xenophobia* and

¹ Bu makale 23-25 Kasım 2017 tarihlerinde Kastamonu'da düzenlenen "1.Uluslararası Sürdürülebilir Turizm Kongresi"nde sunulan ve bildiriler kitabında yer alan bildirinin geliştirilmiş halidir.

Islamofobia during the elections on the sustainability of Turkish tourism is dealt with. It is concluded that political sustainability is as much important as economic, social and environmental sustainability for the sustainable development of tourism.

Keywords: Sustainable Tourism, Political Sustainability, Turkey, The Netherlands.

Giriş

Sürdürülebilir turizm, dayanağını sürdürülebilir kalkınmadan almaktadır. Bundan otuz yıl önce Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu (World Commission on Environment and Development [WCED], 1987, s. 43) sürdürülebilir kalkınma kavramına açıklık getirmiş ve WCED'nin yaptığı tanım turizm camiasına referans oluşturmuştur. WCED'in tanımıyla sürdürülebilir kalkınma, “*bu neslin ihtiyaçlarını karşılarken gelecekteki nesillerin ihtiyaçlarını karşılama olanaklarını riske atmayan kalkınma*” yaklaşımıdır. Bu bakıştan hareketle, sürdürülebilir turizmi de “*mevcut turistlerin ve ev sahibi bölgelerin ihtiyaçlarını karşılarken gelecekteki fırsatları koruyan ve ziyadeleştiren turizm*” (World Tourism Organization [WTO], 1993, s. 7 ve United Nations Environment Plan [UNEP] & United Nations World Tourism Organization [UNWTO], 2005, s. 12) şeklinde tanımlamak mümkündür. Sürdürülebilir turizm ilk dile getirildiği günden bu yana akademik camianın dikkatlerini üzerine çekmiş ve her bir akademisyen kendi uzmanlık alanı çerçevesinde bu kavrama katkıda bulunmuştur. Buttler, (1993, s. 29 ve 1999, s. 11) “*belirli bir alanda sonsuz bir zaman diliminde varoluşunu sürdüren turizm biçimi*” şeklinde yaptığı tanımda “sürdürmek” (to sustain) fiilini odak noktasına koymaktadır. Buttler'in aynı çalışmalarda verdiği daha kapsamlı tanımda ise sürdürülebilir turizm; “*belirli bir toplum ya da çevrede sınırsız bir zamana yayılabilecek boyut ve yaklaşımla geliştirilen ve sürdürülen; diğer faaliyet ve süreçlerin uygun bir zeminde gelişimini engellemeyen ve dayandığı beşeri ve fiziksel çevrenin tahribatına sebebiyet vermeyen turizm faaliyetidir*” (Buttler, 1993, s. 29 ve 1999, s. 12).

Akademik camia, sürdürülebilir turizmin sağlanabilmesi için geleneksel olarak üç koşulun karşılanması gerektiği hususunda uzlaşmış gibi görünmektedirler. Bunlar sırasıyla ekonomik sürdürülebilirlik, sosyal-kültürel sürdürülebilirlik ve çevresel sürdürülebilirliktir. Buna göre; turizmin ekonomik açıdan sürdürülebilir olması için tüm paydaşların ekonomik faydalardan aynı oranda yararlandığı; kalıcı bir istihdamın, insana yakışır bir gelir düzeyi ile sosyal hizmetlerin teminat altına alınarak yoksullukla mücadelede kayda değer sonuçların alındığı uzun erimli bir iktisadi faaliyetin gerçekleşmesi esastır. Turizmin sosyal ve kültürel açıdan sürdürülebilir olması için ev sahibi toplumun otantik sosyo-kültürel dokusuna saygı duyulması; kültürel mirasın, gelenek ve göreneklerin korunması; kültürlerarası anlayış ve hoşgörüye katkıda bulunulması elzemdir. Turizmin çevresel açıdan sürdürülebilir olması için de bir yandan turizmin temel girdisini oluşturan çevresel kaynakların optimal kullanımı sağlanırken, diğer yandan ekolojik dengenin sürdürülmesi ve bu bağlamda doğal miras ile biyo-çeşitliliğin korunması gerekmektedir (United Nations Conference on Trade and Development [UNCTAD], 2013, s. 15-16 ve UNEP & UNWTO, 2005, s. 11).

Öte yandan; Bramwell ve arkadaşları (1998, s. 55) geleneksel yaklaşımın koyduğu sınırların aşılarda çok-disiplinli bir bakışla turizmde sürdürülebilirliğin derinlemesine incelenmesi gerektiğini dile getirmektedirler. Buna göre; sürdürülebilir turizmin ekonomik, sosyal, kültürel ve çevresel boyutlarının yanı sıra ideolojiler, politikalar, plan ve hedefler, karar alma süreçleri, katılım ve yönetim boyutlarının da göz önünde bulundurulması elzemdir. Gerçekten de, turizm planlaması yapılırken ve stratejiler geliştirilirken sadece geleneksel yaklaşımla yetinilmesi, ne yazık ki, her koşul altında mevcut ve gelecekteki ihtiyaçların karşılanması sonucunu doğurmamaktadır.

Turizmde geleceğe de yer bırakılarak bugünün ihtiyaçlarının karşılanabilmesi için iç ve dış politikada sürekliliğin sağlanması önem arz etmektedir. Bununla birlikte, sürdürülebilir turizm alanındaki çalışmalarda politik sürdürülebilirlik pek fazla ele alınan bir konu değildir. Özellikle mevcut düzenin ve politikaların büyük ölçüde test edildiği son dönemde sürdürülebilir turizmde politika boyutunun incelenmesi gereği ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda, çalışmanın amacı; iç ve dış politikanın sürdürülebilir turizm üzerinde yarattığı baskıya dikkat çekmektir. Bu amaca yönelik olarak Türkiye-Hollanda aksında yaşananların turizm sektörüne yansımaları yorumlanmaya çalışılacaktır. Bu çerçevede ilk olarak tarihsel süreçte Türkiye ile Hollanda arasındaki siyasi ilişkilerin gelişimi ele alınarak, Hollanda’da parlamento seçimlerinin ve siyasi partilerin seçim kampanyalarının bu sürece etkisi tanımlanmaktadır. Ardından, taraflar arasındaki ekonomik ilişkilerin ve turizm ticaretinin yapısı incelenerek, yabancı düşmanlığını ve İslam karşıtlığını iç politika malzemesine dönüştüren Hollanda’nın Türkiye turizminin sürdürülebilirliği üzerindeki olumsuz etkileri ortaya koyulmaktadır.

Türkiye – Hollanda İlişkilerinin Siyasi Boyutu

Siyasi İlişkilerin Yükselen Seyri

Hollanda’nın tarih sahnesine çıkışı 16. yüzyılın sonlarına denk gelmektedir. 1579 yılında İspanya’dan bağımsızlığını kazanan Hollanda Birleşik Eyaletleri (the Dutch United Provinces) 17. yüzyılda denizcilik ve ticarete önemli bir güce ulaşmıştır. Türkiye-Hollanda ilişkilerinin de aynı yüzyılda tesis edilmiş olması tesadüf değildir. 1612 yılında ilk Hollanda Elçisi Cornelis Haga İstanbul’a atanmış; aynı yıl Sultan I. Ahmet tarafından Hollandalılara *ahidname-i hümayun* verilmiştir. Onlarca yıl Fransız işgali altında kalan topraklarda 1815 yılına gelindiğinde ise Hollanda Kraliyeti (Kingdom of the Netherlands) kurulmuştur. Kraliyetin kuruluşunu takiben Osmanlı İmparatorluğu siyasi ilişkilerini kurumsal bir yapıya oturtmuş; Yahya Karaca Paşa’nın 1859 yılında Lahey Elçisi olarak atanmasıyla birlikte Osmanlı İmparatorluğu’nun Hollanda nezdindeki ilk daimi temsilciliği açılmıştır (Central Intelligence Agency [CIA], The World Factbook: Netherlands ve Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, Türkiye-Hollanda Siyasi İlişkileri, her ikisi için de bakınız internet kaynakçası).

Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşuyla birlikte Türk Dış Politikası *statükoculuk* ve *batıcılık* olmak üzere iki ana eksenle geliştirilmiştir. Bunlardan statükoculuk I. Dünya Savaşı sonrasında çizilen sınırlar ile kurulan dengelerin muhafaza edilmesini ifade ederken; batıcılık ise, basit bir coğrafi alanın ötesine geçerek batının ekonomik gelişmişlik düzeyi ile düzenini, bilimde geldiği noktayı ve sahip olduğu uygarlık seviyesini yakalamayı ifade etmektedir (Oran, 2001, s. 46-53). Genç Türkiye Cumhuriyeti’nin Hollanda ile ilişkilerini de bu çerçevede değerlendirmek gerekir. 1924 yılında (hicri 16/8/1340) *Türkiye Cumhuriyeti ile Felemenk Kraliyeti Arasında Muhadenet Muahedenamesi* (Dostluk Anlaşması) imzalanmış; Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) kurulana kadar da söz konusu anlaşma taraflar arasındaki siyasi ilişkilerin çerçevesini çizen temel referans belgesi olma özelliğini korumuştur. 1960’lardan itibaren *Türkiye ile Avrupa Ekonomik Topluluğu Arasında Ortaklık Yaratan Anlaşma* ve onun uygulama belgeleri (1970 yılında imzalanan *Katma Protokol* ile 1996 yılında yürürlüğe giren *1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı*) taraflar arasındaki ilişkilerin temel itici gücünü oluşturmuştur. 2005 yılından itibaren de Türkiye ile Hollanda arasındaki ilişkiler Avrupa Birliği (AB) ile mutabakata varılan *Müzakere Çerçeve Belgesi* ekseninde geliştirilmiştir. Dolayısıyla, ne Türkiye açısından Hollanda’ya yönelik, ne de Hollanda açısından Türkiye’ye yönelik tamamen Avrupa Birliği’nden kopuk bir siyasi yaklaşımdan söz etmek mümkün değildir. Bununla birlikte, Türkiye son dönemde mevcut uluslararası yapılara ek olarak bir grup ülke ile ikili

ya da çok-taraflı stratejik işbirliği geliştirme yoluna gitmiştir. Bu bağlamda, 26 Mart 2008 tarihinde *Türkiye-Hollanda İlişkilerinin Güçlendirilmesi ve Türkiye - Hollanda Konferansı Kurulmasına İlişkin Mutabakat Muhtırası* imzalanmıştır. Bu çerçevede oluşturulan *Türkiye - Hollanda Wittenburg Konferansı* dönüşümlü olarak düzenlenmeye başlamış; 14 Şubat 2014 tarihinde gerçekleştirilen altıncı konferansa Türkiye ev sahipliği yapmıştır. Wittenburg Konferansları sürecinde, Türkiye ile Hollanda arasında diplomatik ilişkilerin tesisinin 400. yılı kutlamaları dolayısıyla dönemin Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı ile Hollanda Kraliçesi'nin karşılıklı ziyaretleri taraflar arasında yükselen siyasi ilişkilerin önemli birer göstergesi olarak kayıtlara geçmiştir (Türkiye-Hollanda Siyasi İlişkileri).

Gerilen İlişkilerde Uluslararası Gelişmelerin ve Siyasi Partilerin Rolü

2000'li yıllar Avrupa Birliği'nin (AB) çoklu sınavlardan geçtiği bir döneme işaret etmektedir. AB, bir yandan tarihindeki en büyük genişlemenin görece yoksul ülkeleri içermesinin getirdiği ekonomik yüke katlanırken, diğer yandan etkilerini özellikle Avro bölgesinde daha da şiddetli gösteren finansal ekonomik krizle mücadele etmek durumunda kalmıştır. Başta Suriye olmak üzere Kuzey Afrika ve Orta Doğu'da yaşanan olayların neden olduğu göçmen/mülteci/sığınmacı krizi ve 11 Eylül saldırısı sonrasında hız kesmeyen terör eylemleri Avrupa çapında da hayal kırıklıklarını ve şüpheciliği beslerken, AB üyesi devletlerde mevcut hükümetler üzerinde politik baskı unsuruna dönüşmüştür. Avrupa şüpheciliğinin ve popülist söylemlerin giderek yükseldiği bir dönemde Birleşik Krallık halkının AB'den ayrılma yönünde irade beyanı Avrupa kıtasındaki kurulu düzeni derinden sarsmıştır. Türkiye'nin bu yüzyılın başında geliştirdiği stratejik yaklaşım, ne yazık ki, uluslararası camianın çözüm üretmekte yetersiz kaldığı uluslararası terör, göç ve ekonomik kriz gibi bir dizi sorunun açığa çıkardığı yabancı düşmanlığı ve İslam karşıtlığı olaylarına feda edilmiştir.

2010'ların ikinci yarısında birçok devlet seçim ve referandum atmosferinde yol almaya çalışmaktadır. Referandumlar mevcut düzenin sorgulandığı, yeni düzene yönelik halkın görüşüne başvurulduğu süreçlerdir. Seçimler ise, mevcut düzenin yerine yenisinin konulmasına yönelik yapılan siyasal bir yarıştır. Avrupa'daki seçim ve referandum süreçlerinde genel bir eğilim olarak Avrupa şüpheciliğinin, yabancı düşmanlığının ve İslam-karşıtlığının yükseldiği izlenmektedir. Mevcut yönetime duyulan memnuniyetsizliğin bir ifadesi olan bu eğilimler Avrupa'daki siyasal partiler tarafından seçim malzemesine dönüştürülmekte; partizan söylemler sorunlara çözüm üretmek yerine karşıtlıklar daha da pekiştirilmektedir. Seçim kampanyalarının ateşlediği polemikler zaman zaman ulusal boyutu aşarak devletler arasında hassasiyetlere neden olabilmektedir. Büyük ölçüde siyasal partilerin söylemlerinden beslenen bu tür politik krizler aslında bakıldığında uluslararası toplumun sosyal, ekonomik ve çevresel anlamda gelişimini kesintiye uğratmaktan öteye gidememektedir.

Avrupa'nın geleceğinin şekillenmesinde önemli birer dönemeç sayılan bazı seçim ve referandumlar tarihleri itibariyle şöyledir: 23 Haziran 2016 Brexit referandumu, 4 Aralık 2016 İtalya'da referandum ve Avusturya'da yenilenen cumhurbaşkanlığı seçimi, 15 Mart 2017 Hollanda'da parlamento seçimleri, 4 Mayıs 2017 Fransa'da cumhurbaşkanlığı seçimleri ile 11 ve 18 Haziran 2017'de iki turlu parlamento seçimleri, 8 Haziran 2017 İngiltere'de parlamento seçimleri, 27 Ekim 2017 Almanya'da parlamento seçimleri (Independent, These Six Elections are Set to Change Europe Forever ve Parties and Elections in Europe, her ikisi için de bakınız internet kaynakçası).

Hollanda Seçim Kurulu'ndan alınan bilgiye göre (Bayraklı ve Güngörmez, 2017, s. 16); 15 Mart seçimleri için toplam 81 parti kayıt yaptırmış, bunlardan 28'i yükümlülüklerini yerine getirerek seçime katılmaya hak kazanmıştır. Bunların bir kısmı yeterli imza sayısına ulaşamadığı için

Hollanda'nın tamamında seçime katılamamıştır. Neticede, toplam 16 siyasi parti Hollanda'nın 20 seçim bölgesinde seçime girme hakkına sahip olmuştur. Bunlar arasından seçilmiş bir grup siyasi partiye ve seçim beyannamesine ilişkin özet bilgi Tablo 1'de verilmiştir. Buna göre; Hollanda'da aktif siyasete katılan ister sağ eğilimli, ister sol eğilimli olsun 13 partinin büyük bir bölümü (Demokratlar 66, Yeşil Sol ve Düşün Partisi hariç) İslam karşıtlığı ortak paydasında buluşmuş gibi görünmektedir. 29 Kasım 2016 tarihinde okullarda, kamusal alanda ve sağlık sektöründe yüzü kapatan peçe gibi kıyafetlerin yasaklanmasını öngören yasa tasarısı Sosyalist Parti - SP, Hayvan Hakları Partisi - PvdD, İşçi Partisi - PvdA, 50+ - 50PLUS, Liberal Parti - VVD, Devletçi-Toplumcu Reform Partisi - SGP, Hristiyan Birlik Partisi - CU, Hristiyan Demokrat Parti - CDA, Özgürlük Partisi - PVV, Klein, Houwers, Van Vliet, Monasch, Bontes/Van Klaveren grubu tarafından kabul edilmiştir (Göç Araştırmaları Vakfı, 2017, s.10). Benzer şekilde, Hristiyan Demokrat Parti - CDA, Hristiyan Birlik Partisi - CU, Devletçi-Toplumcu Reform Partisi - SGP bir araya gelerek Hollanda'daki Diyanet İşleri Başkanlığı'na bağlı camilerin Türkiye tarafından finanse edilmesini engellemek için Parlamente'ye önerge sunmuştur. Hollanda Parlamentosu bu önerge doğrultusunda çalışmalara devam etmektedir (Göç Araştırmaları Vakfı, 2017, s. 6).

17 milyonluk nüfusa sahip Hollanda'da yaklaşık 900 bin Müslüman bulunmaktadır. Fas ve Türkiye'den gelen göçmenler ile Orta Doğu'dan gelen mülteciler Müslüman nüfus içindeki ana grupları oluşturmaktadır. Hollanda, sahip olduğu Müslüman nüfus açısından Fransa, Almanya, İngiltere, İtalya ve İspanya'dan sonra Batı Avrupa'da altıncı sırada yer almaktadır (Bayraklı ve Hafez, 2016, s. 392). Hollanda'da Müslümanlara yönelik eylemler her geçen gün artmaktadır. Valk'ın ifadesiyle (2017, s. 28);

“2016 yılında Hollanda Müslümanlara ve İslam dinine karşı irrasyonel nefret, ayrımcılık ve düşmanca tavırları (İslamofobi) içeren çeşitli olay ve olguları tartışmaktadır. Müslümanlara yönelik ayrımcı saldırganlık, 2016'da da ülke gündeminde hararetli bir tartışma konusu olmaya devam etmiştir. Ülkede bu yıl 49 camide ve mülteciler için hazırlanan kabul merkezlerinde çeşitli İslamofobik hadiseler meydana gelmiştir. Ayrımcılık karşıtı kanunlar kapsamında faaliyet gösteren kurumların 2016'da yayımladığı periyodik raporlar ülkede Müslüman karşıtı ayrımcılık hadiselerinde yüzde 45'lik bir artış yaşandığını göstermektedir.”

“Az, daha az Faslı” şeklinde tezahürat yaptırmasıyla akıllara kazınan Özgürlük Partisi – PVV lideri Geert Wilders Hollanda seçimlerinde kullanılan jargonun birinci derecede belirleyicisi olmuştur. 15 Mart seçim sürecinde sağlık sistemi, emeklilerin durumu, konut sıkıntısı gibi ana sorunlar ne yazık ki mülteci krizi, göçmenler ve göçmenlerin uyum sorunu gibi konuların gölgesinde kalmıştır. Ana akım partiler Wilders'in İslam ve göçmen karşıtı görüşlerini eleştirmekle birlikte, PVV'nin beklenmedik yükselişi karşısında Wilders'in söylemleri etrafında pozisyon almak zorunda kalmışlardır. Hollanda'da siyasi partiler göçmenlerin/mültecilerin sorunlarını ve Müslümanların hayat tarzlarını uyum sorunu olarak değil, güvenlik sorunu olarak lanse etmektedirler. Bu şekilde yabancı düşmanlığı ve İslam karşıtlığı toplum nezdinde bir nevi meşrulaştırılmış olmaktadır (Bayraklı ve Güngörmez, 2017, s. 13 ve s. 23).

Türkiye ile Hollanda arasında yaşanan krizi de bu çerçevede değerlendirmek doğru bir yaklaşım olacaktır. Hatırlanacağı üzere, 16 Nisan referandumu öncesinde Adalet ve Kalkınma Partili bakanların Rotterdam'da miting düzenleme isteği 15 Mart'ta seçime gidecek olan Hollanda tarafından engellenerek seçim malzemesine dönüştürülmüştür. 11 Mart 2017 tarihinde Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu'nun uçuş izni iptal edilmiş, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı Fatma Betül Sayan Kaya'nın Rotterdam'daki Türk Başkonsolosluğu'na girişi engellenerek 'istenmeyen kişi'

ilan edilmiştir. Kriz, Bakana destek vermek için olay yerine gelen Türk vatandaşlarına Hollanda Polisinin müdahalesiyle tırmanmış; Bakanın Türkiye'ye dönmesi ile sonlanmıştır (İktisadi Kalkınma Vakfı [İKV], Türkiye ile Hollanda Arasında Yaşanan Krize İlişkin Bilgi Notu, bakınız internet kaynakçası).

Mark Rutte liderliğindeki VVD 15 Mart 2017 seçimlerinde oyların % 21,2'sini alarak 33 milletvekili çıkarmıştır. 2012 seçimlerine kıyasla 8 milletvekili kaybetmiş olmakla birlikte, seçimleri birinci parti olarak tamamlamıştır. Rutte'nin "*Türkiye ile yaşanan diplomatik krizi başarılı bir şekilde yönetmesi*"nin VVD'nin birinci parti olarak çıkmasında birinci derecede etkili olduğu şeklinde yorumlar yapılmaktadır (Archick, The Dutch Parliamentary Elections: Outcome and Implications, bakınız internet kaynakçası). 15 Mart Hollanda seçimleri ve 16 Nisan Türkiye referandumu tamamlanmıştır. Ancak, iki ülke arasında yaşanan siyasi krizin ne yöne evrileceği hususu belirsizliğini korumaya devam etmektedir.

Siyasi Parti	Siyasi Yaklaşım
Volkspartij voor Vrijheid en Democratie / VVD / Liberal Parti	1948 yılında kurulmuş, liberal sağ görüşlü bir partidir. 2017 seçim programında sert bir göç ve entegrasyon politikasını savunmuştur. Hollanda vatandaşlığı, peçe yasağı ve ülkedeki dini kuruluşlar konularında kısıtlayıcı önlemler alma taraftarıdır. Seçim programında terör örgütüne katılan Hollandalıları vatandaşlıktan çıkarmak gibi tartışmalı maddeler de mevcuttur.
Partij van de Arbeid / PvdA / İşçi Partisi	1946 yılında kurulmuş, sosyal demokrat bir partidir. Hollanda'da entegrasyona destek olmadıkları gerekçesiyle Türk organizasyonlarını denetim altına almak istemiştir. Türkiye kökenli gençlerin Irak ve Şam İslam Devleti - DAES sempatisini olduklarına dair açıklama sonrası Parti içindeki iki Türk milletvekili istifa etmiştir. Partinin gündeminde ülkeye yeni gelecek göçmenlere beyanname imzalatmayı öngören yasa tasarısı bulunmaktadır.
Partij Voor de Vrijheid / PVV / Özgürlük Partisi	2006 yılında Liberal Parti - VVD'den ayrılan milletvekili Geert Wilders tarafından kurulmuştur. Aşırı sağcı ve popülist bir çizgidedir. Hollanda'nın AB üyeliğine karşı çıkmaktadır. Göçmenlere, sığınmacılara ve Müslümanlara karşı katı tutumuyla bilinmektedir. Hollanda'nın İslam'dan arındırılması, mültecilere ve Müslüman ülkelerden gelen göçmenlere sınırların kapatılması, mülteci barınma merkezlerinin kapatılması, başörtüsü ve diğer İslami simgelerin, camilerin, İslami okulların, Kuran'ın yasaklanması gibi hoşgörüyü sığmayan söylemleri bulunmaktadır.
Christen-Democratisch Appèl / CDA / Hristiyan Demokrat Parti	1980 yılında kurulmuş, Hristiyan demokrat bir partidir. Hristiyan Birlik Partisi – CU ve Devletçi-Toplumcu Reform Partisi – SGP ile birlikte hareket eden CDA, 15 Temmuz darbe girişimi sonrasında Hollanda'daki Diyanet İşleri Başkanlığı'na bağlı camilerin Türkiye tarafından finanse edilmesini engellemek için Parlamente'ye önerge sunmuştur.
Politieke Partij Democraten / D66 / Demokratlar 66	1966 yılında kurulmuş, ileri görüşlü liberal bir partidir. Çifte vatandaşlığı sorun olarak görmemektedir. Mülteciler ve göçmenler konusunda bir diğer liberal parti olan Liberal Parti - VVD'ye kıyasla daha hoşgörülü bir politika izlemektedir. Mülteci çocuklara daha fazla fırsat tanınmasını ve aile birleşiminin sağlanmasını savunmaktadır.
GroenLinks / Yeşil Sol	1990 yılında kurulmuş, sol tandanslı ve çevreci bir partidir. Farklılıklara saygı ve fırsat eşitliği temelinde politikalar benimsemektedir. Seçim programında işgücü piyasasındaki ayrımcılıkla ve polislerin yaptığı ayrımcılıkla mücadele yer almıştır. İlimli bir göç politikasını benimseyen Parti, mülteci çocukların haklarının genişletilmesinden yanadır. Ayrıca, Hollanda'nın sömürgecilik tarihi ile yüzleşmesi gerektiğini de dile getirmektedir.

Socialistische Partij / SP / Sosyalist Parti	1972 yılında kurulmuş, en sol görüşlü partilerden biridir. Devletin vatandaşlara aktif hizmet etmesi gerektiği görüşü, eşitlik ve hoşgörü kavramları Partinin temel dayanağını oluşturmaktadır. İşgücü piyasasındaki ayrımcılıkla mücadelele seçim programında yer alan konu başlıklarındandır. Hoşgörülü bir mülteci ve göç politikası bulunmaktadır. Mültecilere ve göçmenlere yönelik devlet desteğinin artırılması vaatlerinde bulunmuştur. Mültecileri / sığınmacıları ve aşırı İslamcıları çeşitli politikalarla topluma tekrar kazandırmayı öngörmektedir. Bununla birlikte, Fas ve Türkiye gibi ülkelerin diaspora politikalarına kısıtlamalar getirmekten yana olduğunu da gizlememektedir. Bu ülkelerdeki hükümetlerin “uzantısı” sayılabilecek kuruluşlarla devletin işbirliği yapmaması gerektiğine dair açıklamaları bulunmaktadır.
50PLUS / 50+	2009 yılında kurulmuş, 50 yaş ve üzerindekiilerin menfaatlerini gözetmeyi amaçlayan bir partidir. Türkiye’nin Hollanda’daki camilere verdiği finansal desteğin kesilmesi için Temsilciler Meclisi’ne sunulan önergeyi destekleyen partiler arasındadır. 2016 yılının Kasım ayında ise peçe yasağını kabul eden partiler arasında yer almıştır. Göçmenler için vatandaşlık şartlarının ağırlaştırılmasından yana olan Parti çifte vatandaşlığa da karşıdır.
ChristenUnie / CU / Hristiyan Birlik Partisi	2000 yılında kurulmuştur. 2016 yılının Eylül ayında Hristiyan Demokrat Parti - CDA ve Devletçi Reform Partisi - SGP ile birlikte hareket eden CU Türkiye’nin Hollanda’daki Diyanet İşleri Başkanlığı’na bağlı camileri finanse etmesini engellemeye yönelik önerge sunmuştur. Ayrıca göçmenlerin ‘sadakat beyannamesi’ imzalamalarını istemektedir.
Partij voor de Dieren / PvdD / Hayvan Hakları Partisi	Hayvan haklarını savunan bir grup tarafından 2002’de kurulmuştur. Merkez sol çizgidedir. Peçe yasağını onaylayan partiler arasındadır. Ayrıca helal kesimin de yasaklanmasını istemektedir. Hristiyan Demokrat Parti - CDA’nın Hollanda’daki camilerin, Türk devleti tarafından finanse edilmesini engellemek için sunduğu önergeyi destekleyen partiler arasında yer almıştır.
Staatkundig Gereformeerde Partij / SGP / Devletçi-Toplumcu Reform Partisi	1918 yılında kurulmuş, radikal Hristiyan bir partidir. Parti programında Hristiyan değerleri belirleyici bir rol oynamaktadır. 2017 Ocak ayında İslam’a karşı bir manifesto yayınlamıştır. Manifesto’da “İslam’ın şiddetle eş” olduğu savunulmaktadır. Ayrıca, camilerin yurt dışından finanse edilmesinin önüne geçilmesini, ezanın ve burka/peçenin yasaklanmasını istemektedir. Sadece Hristiyanlara verilebilecek bazı haklardan söz etmekte, belirli aralıklarla idam cezasını gündeme taşımaktadır.
Voor Nederland / VNL / Hollanda İçin Partisi	2014’te Özgürlük Partisi’nden ayrılan iki üye (Louis Bontes ve Joram van Klaveren) tarafından kurulmuştur. Liberal sağcı bir partidir. Katı bir göç politikası savunucusudur.

Kaynak: Göç Araştırmaları Vakfı (2017). *Hollanda’daki Siyasi Sistem ve Siyasi Partiler Bilgi Notu, 23 Şubat 2017*” künyeli eserden yazarlar tarafından derlenmiştir

Türkiye – Hollanda İlişkilerinin Ticari Boyutu

Diplomatik ilişkilerin kurulmasını takiben Hollandalı tüccarların Osmanlı İmparatorluğu’ndaki faaliyetleri artmıştır. 17. yüzyılda taraflar arasındaki ticaretin kapsamını ipek, pamuk, yün ve baharat gibi geleneksel ürünler oluştururken, 19. yüzyıla gelindiğinde bunlara tütün ilave olmuştur. 1930’larda Hollanda’nın çok uluslu şirketi Philips’in Türkiye pazarına girmesi artan ticari ilişkilerin göstergesi olarak değerlendirilebilir. Ancak, karşılıklı ticaretin kayda değer bir büyüklüğe ulaşması için 24 Ocak Kararları ile 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararını beklemek gerekmiştir. Türkiye ile Hollanda arasındaki ticaretin geliştirilmesi amacıyla akdedilmiş anlaşmalar Tablo 2’de verilmiştir.

Açıkça görüleceği üzere, iki elin parmağını geçmeyecek sayıdaki anlaşmalara 1980’lerde Türkiye ekonomisinin dışa açılması, 1990’larda ise AB ile Türkiye arasında gümrük birliğinin tesis edilmesi damgasını vurmuştur.

Tablo 2. Türkiye ile Hollanda Arasındaki Anlaşma ve Protokoller

Anlaşma	Tarih
Ticaret ve Ödeme Anlaşması	06.09.1949
Ekonomik ve Teknik İşbirliği Ortak Komisyonu (KEK) Kurulmasına İlişkin Mektup Teatisi	24.01.1985
Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşması	27.03.1986
Çifte Vergilendirmenin Önlenmesi Anlaşması	27.03.1986
Hayvan Sağlığı Alanında İşbirliği Yapılmasına İlişkin Veterinerlik Anlaşması	24.05.1995
Tarım ve Kırsal Politikalar Alanında İşbirliği Mutabakat Zaptı	21.09.2000
Enerji Alanında İşbirliği Mutabakat Zaptı	03.10.2000
Uluslararası Karayolu Taşıma Anlaşması	17.04.2003
Gümrükler Alanında İdari Yardım Anlaşması	18.08.2005

Kaynak: T. C. Ekonomi Bakanlığı, Türkiye ile Ticaret: Hollanda, bakınız internet kaynakçası

Hollanda AB’nin altıncı büyük ekonomisidir. İstikrarlı bir endüstriyel yapıya, ileri teknolojiye ve görece düşük işsizlik oranına sahiptir (yaklaşık %5). Ekonominin lokomotif sektörleri nakliye/lojistik, kimya sanayi, ticaret ve hizmetlerden oluşmaktadır. Hollanda, Avrupa’nın ulaşım ağında önemli bir üs olmanın yanı sıra, dünyanın en çok ihracat yapan ilk on ülkesi arasında yer almaktadır. Dış ticaret Hollanda ekonomisinde büyük bir öneme sahiptir. Dış ticaret hacmi 2005 yılından bu yana gayri safi yurtiçi hasılası (GSYİH) üzerinde gerçekleşmektedir. Başlıca ticaret ortakları Almanya, Fransa, Belçika ve Çin’dir. Makine ve ekipmanlar, kimyasallar, yakıtlar ve gıda maddeleri Hollanda’nın başlıca ihracat kalemlerini oluştururken; makine ve ulaşım araçları, kimyasallar, yakıtlar, gıda maddeleri ve giyim ana ithalat kalemlerindendir (The World Factbook: Holland; Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, Hollanda’nın Ekonomisi ve Türkiye Cumhuriyeti Ekonomi Bakanlığı, Dış Ticaret: Hollanda, bakınız internet kaynakçası).

Tablo 3’de Türkiye ile Hollanda arasındaki dış ticarete ilişkin rakamlar verilmiştir. Taraflar arasındaki ticaret hacmi son on yıldır 4 ila 7 milyar \$ arasında seyretmektedir. 2016 yılı itibariyle Türkiye’nin Hollanda’ya ihracatı 3 milyar 589,6 milyon \$, Hollanda’dan ithalatı ise 3 milyar 014,7 milyon \$ olarak gerçekleşmiş; iki ülke arasındaki ticarete ülkemiz lehine dış ticaret fazlası oluşmuştur. Hollanda’yla ticaretimizde başlıca ihraç ürünlerimiz giyim eşyası ve aksesuarları, kara ulaşım araçları, tekstil elyafı ve mamulleridir. Başlıca ithal ürünlerimiz ise metal cevherleri, kara ulaşım araçları, plastik ve kimyasallardır. Ülkemizde 2.564 Hollanda firması faaliyet göstermekte olup, Philips, Unilever, Shell, ABN Amro ve C&A bunlardan bazılarıdır. 2002-2015 döneminde Hollanda’dan ülkemize yapılan yatırım miktarı 21 milyar 58 milyon \$ olmuştur. Bu bağlamda, Hollanda ülkemize yatırım yapan ülkeler arasında ilk sırada yer almaktadır. Öte yandan, Hollanda’da yerleşik Türk girişimcilerin sayısı 23.000’e ulaşmıştır. 2002-2015 döneminde ülkemizden Hollanda’ya yapılan yatırım miktarı ise 9 milyar 205 milyon \$ olarak gerçekleşmiştir. Hollanda, ülkemizden yurtdışına yapılan yatırım bakımından da ilk sırada yer almaktadır (Hollanda’nın Ekonomisi). Tüm bu rakamlar iki ülke ekonomisinin ne denli iç içe geçtiğini ve pazar bütünleşmesinin sağlandığını göstermesi açısından önem arz etmektedir (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, Hollanda’nın Ekonomisi ve Türkiye Cumhuriyeti Ekonomi Bakanlığı, Dış Ticaret: Hollanda, bakınız internet kaynakçası)

Tablo 3. Türkiye Hollanda Dış Ticaret Değerleri (milyon \$)

Yıllar	İhracat	İhracat Değişim %	Genel İhracata Oranı %	İthalat	İthalat Değişim %	Genel İthalata Oranı %	Hacim	Denge
2006	2.539,3	2,8	2,97	2.160,1	0,4	1,55	4.699,4	379,1
2007	3.018,9	18,9	2,81	2.655,0	22,9	1,56	5.673,9	363,8
2008	3.143,8	4,1	2,38	3.056,3	15,1	1,51	6.200,2	87,5
2009	2.124,0	-32,4	2,08	2.543,1	-16,8	1,80	4.667,0	-419,1
2010	2.461,4	15,9	2,16	3.156,0	24,1	1,70	5.617,4	-694,6
2011	3.243,1	31,8	2,40	4.005,0	26,9	1,66	7.248,0	-761,9
2012	3.244,4	0,0	2,13	3.660,6	-8,6	1,55	6.905,0	-416,3
2013	3.538,0	9,1	2,33	3.363,6	-8,1	1,34	6.901,6	174,5
2014	3.458,7	-2,2	2,19	3.564,4	6,0	1,47	7.023,1	-105,7
2015	3.154,9	-8,8	2,19	2.914,4	-18,2	1,41	6.069,2	240,5
2016	3.589,6	13,8	2,52	3.014,7	3,4	1,52	6.604,2	574,9

Kaynak: T. C. Ekonomi Bakanlığı, Türkiye ile Ticaret: Hollanda, bakınız internet kaynakçası

Türkiye – Hollanda Arasında Turizm Hareketleri

Hollanda'nın Turizm Piyasasına Genel Bakış

Hollanda'da gayri safi yurtiçi hasılanın (GSYİH) %3,7'si turizm gelirlerinden sağlanmakta; toplam istihdamın %5,2'si turizmden kaynaklanmaktadır (OECD, 2016, s.234). Turizm sektörünün sevk ve idaresini Hollanda'da Ekonomi Bakanlığı üstlenmiştir. Ekonomi Bakanlığı Hollanda Turizm ve Fuarcılık Kurulu (NTCB – Netherlands Tourism and Conventions Board) ile birlikte ülkenin uluslararası piyasalarda tanıtılması ve tutundurulması görevini yerine getirmektedir. Turizmde yenilik, girişimcilik ve sürdürülebilirliğin sağlanmasına yönelik politikaların oluşturulması görevi de yine Ekonomi Bakanlığı'nın yetki alanına girmektedir. Yerel ve bölgesel yönetimler kendi sınırları dahilinde pazarlama faaliyetlerini sürdürürken, Ekonomi Bakanlığı turizm işletmeleri ile merkezi yönetim arasındaki ilk temas noktasını oluşturmaktadır.

Hollanda 2025 turizm vizyonunu “tecrübe etme” (experience) ve “şaşırtma” (surprise) kavramları üzerine yapılandırmıştır. Buna göre, “*turistleri şaşırtacak ölçüde yenilikçi seçeneklerle dünyanın en geniş tecrübe yelpazesine sahip destinasyon olmak*” Hollanda'nın turizmde 2025 yılı hedefini oluşturmaktadır. Bir başka ifadeyle, “*yenilikçi ve şaşırtan tecrübeler*” sunmak suretiyle Hollanda kendini turizm piyasasında ayrıştırma ve rekabetçi bir noktada konumlandırma arzusundadır. Bu vizyona yönelik olarak yenilikçilik, beşeri sermaye, teknoloji, pazarlama, deregülasyon, doğa, ruhsal ve toplumsal içerme olmak üzere yedi tematik eylem planı tanımlanmıştır (OECD, 2016, s. 234-235).

Tablo 4'de Hollanda'nın dış aktif ve dış pasif turizm piyasasına ilişkin temel veriler sunulmuştur. Buna göre; 2014 yılında Hollanda'ya 13.925.000 kişi ziyarete gelmiş olup, bunlar 15,4 milyar € harcamada bulunmuştur. Öte yandan, aynı yıl itibarıyla 17.933.000 Hollandalı yurtdışına çıkmıştır. Bunların yaptığı harcamalar ise 17,3 milyar € olarak gerçekleşmiştir. Bu bağlamda, Hollanda'nın turizmde net hizmet alıcısı konumunda olduğunu söylemek mümkündür. 2014 yılında Hollanda'ya en çok turist gönderen ülkeler sırasıyla Almanya (3.894.000), Birleşik Krallık (1.857.000) ve Belçika'dır (1.828.000). Bu üç ülkeden gelen ziyaretçiler Hollanda'nın toplam ziyaretçi sayısının yarısından fazlasını oluşturmaktadır (%54). Hollandalıların destinasyon tercihleri ise sırasıyla

Almanya (3.373.000), Fransa (2.606.000) ve İspanya (1.856.000) şeklinde gerçekleşmiştir (OECD, 2016, s. 238).

Tablo 4. Hollanda'nın Dış Aktif Turizm ve Dış Pasif Turizm Piyasası

Yıllar	Dış Aktif Turizm (Hollanda'ya Gelen Ziyaretçi Sayısı) (bin)	Uluslararası Turizm Gelirleri (ulaştırma dahil) (milyon €)	Dış Pasif Turizm (Yurtdışına Giden Hollandalı Sayısı) (bin)	Uluslararası Turizm Harcamaları (ulaştırma dahil) (milyon €)
2010	10.883	14.127	18.430	15.019
2011	11.300	15.052	18.560	14.949
2012	11.680	15.737	18.628	15.931
2013	12.783	17.060	18.093	15.644
2014	13.925	15.430	17.933	17.364

Kaynak: OECD. (2016). Netherlands. İçinde OECD Tourism Trends and Policies 2016, Paris: OECD Publishing, s.288

Tablo 5’de başlıca tur operatörlerinin Hollanda paket tur piyasasındaki pazar payları verilmiştir. Buna göre; Hollanda paket tur piyasasında 10’un üzerinde tur operatörü faaliyette bulunmaktadır. Bunlardan Corendon % 45,6 oranındaki pazar payı ile Hollandalıların yarısına yakınının seyahat organizasyonunu gerçekleştirmektedir. Bunu sırasıyla % 17,8 oranındaki pazar payı ile Tantar/TUI; %11,9 oranındaki pazar payı ile Summer Tour ve % 11,4 oranındaki pazar payı ile Diana/Thomas Cook takip etmektedir. Hirschman-Herfindahl Endeksi² değeri 2.696,44 olarak hesaplanmış olup, bu rakam Hollanda paket tur piyasasının oligopolistik bir yapıda olduğuna işaret etmektedir. İktisat teorisinde (Ünsal, 2005 ve Türkay, 1996) 1800’ü aşan Hirschman-Herfindahl Endeksi değeri piyasalarda yoğunlaşmanın varlığına işaret etmektedir. Piyasalarda yoğunlaşmanın varlığı bazı firmaların hakim durumda olduklarını göstermektedir. Rakiplerinden, müşterilerinden ve tüketicilerinden bağımsız hareket etme kabiliyetine ve aynı zamanda pazarda rekabeti engelleyebilecek derecede ekonomik güce sahip teşebbüsler hakim durumda kabul edilmektedirler. Fiyatların dikte edilmesi, pazarların kontrol altına alınması gibi uygulamalar hakim durumun kötüye kullanılması bağlamında değerlendirilmektedir. Bu çerçevede; Corendon, TUI, Thomas Cook gibi tur operatörlerinin sahip oldukları pazar payları dolayısıyla Hollanda paket tur piyasasında yoğunlaşmanın varlığından söz etmek ve söz konusu tur operatörlerinin hakim durumda bulunduklarını söylemek pek de yanlış olmayacaktır. Taraflar arasındaki krizin aşılabilmesi halinde, söz konusu tur operatörlerinin siyasetten gelen baskılar neticesinde “ticari etik” ile bağdaşmayacak bir tutum sergileyerek hakim durumlarını kötüye kullanabileceklerini; daha açık bir

² Herfindahl Hirschman Endeksi (HHE veya yaygın kullanımıyla HHI) piyasalardaki yoğunlaşmayı ölçmek üzere kullanılan başlıca araçlardandır. Firma pazar paylarının kareleri alınıp toplanmak suretiyle HHI’ye ulaşılmaktadır. Bulunan HHI eşik değerlerle karşılaştırılarak pazardaki yoğunlaşmaya dair yorumlar yapılmaktadır. Eşik değerler şöyledir: HHI > 0, <1.000 ise tam rekabet piyasası; HHI > 1.000, <1.800 ise monopolcü rekabet piyasası; HHI >1.800, <10.000 ise oligopol piyasası; HHI = 10.000 ise monopol piyasası koşulları söz konusu endüstriye hakimdir (Ünsal, 2005). HHI küçüldükçe piyasanın daha rekabetçi bir yapıda olduğu söylenmekte; HHI büyüdükçe aksi bir durumun varlığından söz edilmektedir. Burada kritik eşik 1.800 ve üzeridir. Ekonomik etkinlikten uzaklaşılması sebebiyle oligopol ve monopol piyasaları arzu edilen piyasa yapıları değildir (Türkay, 1996). Daha fazla bilgi için bakınız: Mehter Aykın, S. (2017). Türkiye’ye Yönelik Alman Paket Tur Pazarının Herfindahl Hirschman Endeksi Üzerinden Değerlendirilmesi. Z. Suleimenona (Ed.), *AL-FARABI 1st International Congress on Social Sciences* içinde (baskı aşamasında). Gaziantep: Kazak National University & Institution of Economic Development and Social Researches.

ifadeyle, Hollandalı turistleri Türkiye’deki destinasyonlara yönlendirmeme gibi bir tercihte bulunabileceklerini söylemek mümkündür.

Tablo 5. Tur Operatörlerinin Hollanda Paket Tur Piyasasındaki Pazar Payları

Grup	Pazar Payı (%)	Pazar Paylarının Karesi
Corendon	45,6	2.079,36
Tantur/TUI	17,8	316,84
Summer Tour	11,9	141,61
Diana/Thomas Cook	11,4	129,96
MTS Incoming	3,2	10,24
Novissima	2,3	5,29
Peninsula	1,9	3,61
NBK Touristic	1,0	1,0
Bentour	0,6	0,36
LTS Türkiye	0,6	0,36
Meeting Point Int	0,5	0,25
De&Ha	0,2	0,4
HST	0,2	0,4
Diğer	2,6	6,76
Toplam	99,8	
Hirschman – Herfindahl Endeks Değeri		2.696,44

Kaynak: TurizmDataBank. (2016). Türkiye Paket Tur Pazarı Araştırması 2015, s. 10

Hollandalı Ziyaretçilerin Türkiye Turizm Piyasasındaki Konumu

Tablo 6’da Türkiye’ye gelen toplam ziyaretçi sayısı ile Hollanda’dan Türkiye’ye gelen ziyaretçi sayısı karşılaştırmalı olarak verilmiştir. Türkiye’ye gelen ziyaretçi sayısı son on yılda düzenli olarak artmakla birlikte, uluslararası siyasetten kaynaklanan baskı dolayısıyla 2016 yılında istisnai olarak %24,6 oranında azalarak 31,3 milyona düşmüştür. Öte yandan, Türkiye’ye gelen Hollandalı ziyaretçi sayısı, dönemsel azalmalara rağmen, 700.000 ile 1.000.000 bandında seyretmektedir. Türkiye’ye gelen Hollandalıların toplam ziyaretçi sayısı içindeki payı ise %2 ila %3 arasında değişmektedir.

Tablo 6. Türkiye’ye Gelen Toplam Ziyaretçi Sayısı ve Hollanda’dan Türkiye’ye Gelen Ziyaretçi Sayısı (2006-2016)

Yıl	Türkiye’ye Gelen Toplam Ziyaretçi Sayısı	% Değişim	Hollanda’dan Gelen Ziyaretçi Sayısı	% Değişim	% Pay
2006	23.148.670		790.793	---	3,41
2007	27.214.985	17,5	846.005	6,9	3,10
2008	30.979.980	13,8	811.239	-4,1	2,61
2009	31.972.375	3,2	849.293	4,6	2,65
2010	33.027.942	3,3	824.741	-2,8	2,49
2011	36.151.327	9,4	904.993	9,7	2,50
2012	36.463.918	0,8	993.179	9,7	2,72
2013	39.226.226	7,5	1.001.905	0,8	2,55
2014	41.415.070	5,5	1.019.329	1,7	2,46
2015	41.617.531	0,4	943.907	-7,3	2,26
2016	31.365.330	-24,6	717.535	-23,9	2,28

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı [KTB], Turizm İstatistikleri, bakınız internet kaynakçası

Tablo 7’de yıllar itibariyle yurtdışına çıkan toplam Hollandalı ziyaretçi sayısı ile Türkiye’ye gelen Hollandalı ziyaretçi sayısı verilmiştir. Tablodaki değerler büyük ölçüde Hollanda’daki iç ve dış kaynaklı gelişmelerin izlerini taşımaktadır. Hatırlanacağı üzere, küresel finansal krizin bir sonucu olarak 2008 yılında Hollanda’da bütçe açığının GSYİH’ya oranı %5,7’ye ulaşmıştır. Bu rakam %3 olan kabul edilebilir eşik değerin çok üzerindedir. 2009-2013 döneminde resesyona giren Hollanda’da işsizlik oranı hızla artarak %7,4’e ulaşmıştır (The World Factbook: Netherlands). 2010 yılında Liberal Parti - VVD ile Hristiyan Demokrat Parti - CDA koalisyonu yönelip, Özgürlük Partisi’nin - PVV de dışarıdan desteğini alarak bir azınlık hükümeti kurmuşlardır. II. Dünya Savaşından bu yana Hollanda’da kurulan ilk azınlık hükümetini oluşturan Rutte Hükümeti, sunduğu tasarruf tedbirleri paketinin PVV tarafından onaylanmaması dolayısıyla düşmüştür. 2012 yılında gerçekleştirilen erken genel seçimi takiben en çok oy alan Liberal Parti (%26,6) ile İşçi Partisi (%24,9) arasında koalisyon hükümeti kurulmuş; yeni hükümet VVD Lideri Mark Rutte Başbakanlığında işbaşı yapmıştır (Göç Araştırmaları Vakfı, 2017, s.2). Rutte Hükümeti kamu finansmanını iyileştirmek üzere tasarruf tedbirlerine başvurmuş; işgücü piyasası, inşaat sektörü, enerji piyasaları, emeklilik sistemi gibi önemli alanlarda kapsamlı reformlar gerçekleştirmiştir (The World Factbook: Netherlands). Bu bağlamda, yurtdışına çıkan Hollandalı ziyaretçi sayısının 2011 ve 2012 yıllarında %1’in altında bir artış kaydetmesi, 2013 ve 2014 yıllarında ise daralması Hollanda iç siyasetindeki ve ekonomik koşullarındaki sarsıntı ile açıklanabilir.

Siyasi ve ekonomik dalgalanmalara rağmen Türkiye’ye gelen Hollandalı ziyaretçi sayısındaki artış dikkat çekicidir. Azınlık hükümetinin istifaya zorlanmasına rağmen 2011 ve 2012 yıllarında % 10’lara varan artışın kaynağını ve ayrıca Hollandalıların yurtdışına çıkışlarındaki daralmaya rağmen 2013 ve 2014 yıllarında izlenen küçük de olsa artışın dayanağını Türkiye ile Hollanda arasında gerçekleştirilen *Wittenburg Konferansları*’nda aramak doğru olur. Bu tarihten sonra, Hollanda’dan gelen ziyaretçi sayısında önemli düşüşler izlenmiş; en büyük düşüş ise Türkiye’ye gelen ziyaretçi sayısının bir bütün olarak azaldığı 2016 yılında kaydedilmiştir. Bir önceki yıla kıyasla %23,9 oranında azalarak Türkiye’ye gelen Hollandalı sayısı 2016 yılı itibariyle 717.535 olarak kayıtlara geçmiştir.

Tablo 7. Yurtdışına Giden Toplam Hollandalı Ziyaretçi Sayısı ile Türkiye’ye Gelen Hollandalı Ziyaretçi Sayısı

Yıllar	Yurtdışına Giden Hollandalı Ziyaretçi Sayısı (bin)	% Değişim	Türkiye’ye Gelen Hollandalı Ziyaretçi Sayısı	% Değişim	% Pay
2010	18.430	--	824.741	-2,8	4,47
2011	18.560	0,7	904.993	9,7	4,87
2012	18.628	0,3	993.179	9,7	5,33
2013	18.093	-2,8	1.001.905	0,8	5,53
2014	17.933	-0,8	1.019.329	1,7	5,68

Kaynak: OECD ve Kültür ve Turizm Bakanlığı

Rutte Hükümeti’nin uyguladığı tasarruf tedbirleri ile reform programından sonuç alınmış; 2016 yılında küçük de olsa hükümet bütçesi fazla vermiştir (bütçe fazlasının GSYİH’ya oranı % 0,3). Hükümet, 2017 yılı için %2,1 oranında bir büyüme ve % 4,9’a düşen işsizlik oranı tahmininde bulunmaktadır. 15 Mart 2017 tarihinde %82 gibi yüksek bir katılımı gerçekleştiren genel seçimlerden Liberal Parti – VVD birinci parti olarak çıkmıştır. Koalisyon ihtimallerini araştırmak üzere Sağlık, Sosyal Yardımlaşma ve Spor Bakanı Schippers görevlendirilmiştir (Anadolu Ajansı,

Hollanda’da Koalisyon için Görüşmeler Başladı, bakınız internet kaynakçası). Bir yandan giderek yükselmekte olan yabancı düşmanlığı ve İslam karşıtlığı, öte yandan seçim öncesinde taraflar arasında yaşanan siyasi kriz, yeniden toparlanmaya başlayan ekonominin beslediği Hollandalı turistten Türkiye’nin pek fazla pay alamayacağını düşündürmektedir.

Sonuç

WCED, 1980’li yıllarda sürdürülebilir kalkınmayı “*bu neslin ihtiyaçlarını karşılarken gelecekteki nesillerin ihtiyaçlarını karşılama olanaklarını riske atmayan kalkınma*” yaklaşımı şeklinde tanımlamıştır. Bu tanımdan hareketle, sürdürülebilir turizmi de “*mevcut turistlerin ve ev sahibi bölgelerin ihtiyaçlarını karşılarken gelecekteki fırsatları koruyan ve ziyadeleştiren turizm*” şeklinde tanımlamak mümkündür. Ekonomik sürdürülebilirlik, sosyal-kültürel sürdürülebilirlik, çevresel sürdürülebilirlik turizmin sürdürülebilir gelişimi için geleneksel olarak karşılanması gerektiği kabul edilen üç ana boyuttur. Sınırlı sayıda akademisyen sürdürülebilir turizmin ideolojiler, politikalar, plan ve hedefler, karar alma süreçleri, katılım ve yönetim olmak üzere başkaca boyutlarının da olduğuna dikkat çekmektedir. Hollanda-Türkiye ilişkileri incelendiğinde politika devamlılığının sürdürülebilir turizm açısından önemi gözlerden kaçmamaktadır. Tarihsel süreçte Hollanda-Türkiye ilişkilerini üç ayrı dönem ve her döneme özel dinamikler çerçevesinde ele almak mümkündür. Bunlardan birincisi Osmanlı İmparatorluğu döneminde ticari ilişkiler ekseninde şekillenen dinamikler; ikincisi Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk yıllarında *statükoculuk ve batıcılık* şeklinde ifadesini bulan dinamikler; üçüncüsü ise Hollanda’nın da kurucular arasında yer aldığı AB ile Türkiye arasında son dönemde izlenen gelişmeler çerçevesinde oluşan dinamiklerdir.

Son dönemde, Türkiye-Hollanda ikili ilişkilerini Türkiye-AB ilişkilerinden bağımsız düşünmek mümkün değildir. Taraflar arasındaki ekonomik ve ticari ilişkiler AB ile müzakerelerin başlatıldığı 2005 yılından bu yana ivme kazanmıştır. Bununla birlikte, 15 Mart 2017 tarihinde parlamento seçimlerine giden Hollanda ile Türkiye arasındaki siyasi ilişkiler kopma noktasına gelmiştir. Bunu, uluslararası politikanın bir tezahürü olarak okumak yanlış olmayacaktır. 2000’li yıllarda uluslararası terör, göç ve ekonomik kriz gibi bir dizi sorunun çözümünde uluslararası camia yetersiz kalmış; bu durum Avrupa şüpheciliğini, yabancı düşmanlığını ve İslam karşıtlığını tetiklemiştir. Genel olarak AB’de, özellikle de Hollanda’da aşırı sağ partilerin engellenemeyen yükselişi seçim sürecinde diğer partileri de benzer söylemler etrafında toplamış; Hollanda’nın Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı ile Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı’na yönelik tutumu taraflar arasındaki ilişkileri kopma noktasına getirmiştir. Gerilen ilişkilerin başta turizm olmak üzere, birçok alanda kısa ve orta vadeli sonuçları olacağı açıktır.

Türkiye’ye gelen toplam turistin yaklaşık % 3’ü Hollandalı ziyaretçilerden oluşmaktadır. Peş peşe gelişen terör eylemleri ile darbe girişimi sonrasında Türkiye’ye gelen ziyaretçi sayısı hızla düşmeye başlamıştır. 2016 yılında Türkiye’ye gelen Hollandalı sayısı bir önceki yıla kıyasla % 23,9 oranında azalarak 717.535 ziyaretçiye gerilemiştir. Hollandalı turistler oligopolistik yapıda faaliyet gösteren tur operatörleri aracılığıyla Türkiye’ye gelmektedir. Corendon, TUI, Thomas Cook gibi tur operatörleri Hollanda paket tur piyasasında hakim durumda bulunmaktadır. Taraflar arasındaki krizin devam etmesi halinde, sözü edilen tur operatörlerinin “ticari etik”le bağdaşmayacak şekilde siyasetten gelen baskılar doğrultusunda Hollandalı turistleri Türkiye’deki destinasyonlara yönlendirmeme gibi bir yaklaşım sergileyebileceklerdir. Bir başka ifadeyle, hakim durumlarını kötüye kullanma yoluna gitmeleri kuvvetle muhtemeldir. Dış ticaretten beslenen Hollanda’da kişi başına düşen gelirler bir hayli yüksektir. Bu bağlamda, Türkiye açısından göz ardı edilemeyecek bir turist kaynağını oluşturmaktadır.

Türkiye-Hollanda ilişkilerinin gelişim seyri politik sürdürülebilirliğin en az ekonomik, sosyal ve çevresel sürdürülebilirlik kadar turizmin sürdürülebilir gelişimi için önem arz ettiği gerçeğini ortaya koymaktadır. Politik söylemler bir ülke turizminin sürdürülebilirliği önünde ciddi bir engel oluşturmamaktadır. Turizm stratejileri geliştirilirken sadece geleneksel yaklaşımla yetinilmesi, ne yazık ki, her koşul altında mevcut ve gelecekteki ihtiyaçların karşılanması sonucunu doğurmamaktadır. Bu bağlamda, turizmde geleceğe de yer bırakılarak bugünün ihtiyaçlarının karşılanabilmesi için iç ve dış politikada sürekliliğin sağlanması elzemdir.

Kaynakça

- Bayraklı, E., & Güngörmez, O. (2017). Hollanda Parlamento Seçimleri ve Aşırı Sağın Yükselişi (Sayı: 194), Ankara: SETA Analiz. Retrieved from <https://setav.org/assets/uploads/2017/03/Analiz194.compressed.pdf>
- Bayraklı, E., & Hafez, F. (Ed.) (2016). European Islamophobia Report 2016, Ankara: SETA Report. Retrieved from https://setav.org/en/assets/uploads/2017/05/EIR_2016.pdf
- Bramwell, B., Henry, I., Jackson, G., & van der Straaten, J. (1998). A Framework for Understanding Sustainable Tourism Management. In Bramwell, B., Henry, I., Jackson, G., Prat, A.G., Richards, G., & van der Straaten, J. (Ed.), *Sustainable Tourism Management: Principles and Practice* (ss.23-71). Netherlands: Tilburg University Press (ikinci baskı).
- Buttler, R.W. (1993). Tourism - an evolutionary perspective. In Nelson, J. G.; Buttler, R. W., & Wall, G. (Ed.), *Tourism and Sustainable Development: Monitoring, Planning, Managing* (ss. 27-44). Ontario: University of Waterloo (Department of Geography Publication 37).
- Buttler, R. W. (1999). Sustainable tourism: A state-of-the-art review, *Tourism Geographies*, 1(1), 7-25.
- Göç Araştırmaları Vakfı (2017). Bilgi Notu: Hollanda'daki Siyasi Sistem ve Siyasi Partiler, Retrieved from <http://gocvakfi.org/hollandadaki-siyasi-sistem-ve-siyasi-partiler/>
- Ineke Van Der Valk, I. V. D. (2017). 2016 Avrupa İslamofobi Raporu: Hollanda'da İslamofobi (Sayı: 199), Ankara: SETA Analiz. Retrieved from <https://setav.org/assets/uploads/2017/04/AnalizHollanda.pdf>
- Mehter Aykın, S. (2017). *Türkiye'ye Yönelik Alman Paket Tur Pazarının Herfindahl Hirschman Endeksi Üzerinden Değerlendirilmesi*. Z. Suleimenona (Ed.), AL-FARABI 1st International Congress on Social Sciences, Gaziantep: Kazak National University & Institution of Economic Development and Social Researches, pp. 442-449.
- OECD. (2016). Netherlands, In *OECD Tourism Trends and Policies 2016*, Paris: OECD Publishing. Retrieved from <http://dx.doi.org/10.1787/tour-2016-en>
- Oran, B. (2001). Türk Dış Politikasının Teori ve Pratiği. In Oran, B. (Ed.), *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar* (ss. 46-53). İstanbul: İletişim Yayınları.
- TurizmDataBank (2016). Türkiye Paket Tur Pazarı Araştırması 2015, Antalya. Retrieved from www.turizmdatabank.com/haber/pakettursonuclar2015
- Türkey, O. (1996). *Mikroiktisat Teorisi*. Ankara: İmaj Yayınevi.
- UNCTAD. (2013). Sustainable Tourism: Contribution to Economic Growth and Sustainable Development, Geneva. Retrieved from unctad.org/meetings/en/.../ciem5d2_en.pdf
- UNEP & UNWTO. (2005). Making Tourism More Sustainable – A Guide for Policy Makers. Retrieved from www.unep.fr/shared/publications/pdf/DITx0592xPA-TourismPolicyEN.pdf
- Ünsal, E. M. (2005). *Mikro İktisat*. Ankara: İmaj Yayınevi.

WCED (1987). Our Common Future. Retrieved from [http://www.exteriores.gob.es/Portal/es/PoliticaExteriorCooperacion/Desarrollosostenible/Documents/Informe%20Brundtland%20\(En%20ingl%C3%A9s\).pdf](http://www.exteriores.gob.es/Portal/es/PoliticaExteriorCooperacion/Desarrollosostenible/Documents/Informe%20Brundtland%20(En%20ingl%C3%A9s).pdf)

WTO. (1993). *Sustainable Tourism Development: Guide for Local Planners*. Spain: Madrid.

İnternet Kaynakçası:

Anadolu Ajansı (20.03.2017), Hollanda’da Koalisyon için Görüşmeler Başladı. Retrieved on 01.08.2017 from <http://aa.com.tr/tr/dunya/hollandada-koalisyon-icin-gorusmeler-basladi/775906>

Archick, K. (20.03.2017), The Dutch Parliamentary Elections: Outcome and Implications. Retrieved on 01.08.2017 from <https://fas.org/srgp/crs/row/IN10672.pdf>

CIA, The World Factbook: Netherlands. Retrieved on 29.07.2017 from <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/nl.html>

Independent (01.12.2016), These Six Elections are Set to Change Europe Forever. Retrieved on 01.08.2017 from <http://www.independent.co.uk/voices/italian-referendum-french-presidential-election-german-election-european-union-europe-euro-change-a7449266.html>

İKV, Türkiye ile Hollanda Arasında Yaşanan Krize İlişkin Bilgi Notu. Retrieved on 31.07.2017 from http://www.ikv.org.tr/ikv.asp?ust_id=99&id=1817&anahtar=hollanda

Kültür ve Turizm Bakanlığı, Turizm İstatistikleri. Retrieved on 20.06.2017 from <http://yigm.kulturturizm.gov.tr/TR,9854/sinir-giris-cikis-istatistikleri.html>

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, Hollanda’nın Ekonomisi. Retrieved on 30.07.2017 from <http://www.mfa.gov.tr/hollanda-ekonomisi.tr.mfa>

Türkiye Cumhuriyeti Ekonomi Bakanlığı, Dış Ticaret: Hollanda. Retrieved on 30.07.2017 from <https://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/home/disIliskiler/ulkeler/ulke-detay/Hollanda/html>

Türkiye Cumhuriyeti Ekonomi Bakanlığı, Türkiye ile Ticaret: Hollanda, Retrieved on 30.07.2017 from World Bank, Gross Domestic Product 2016. Retrieved on 29.07.2017 from databank.worldbank.org/data/download/GDP.pdf

Parties and Elections in Europe. Retrieved on 02.08.2017 from <http://www.parties-and-elections.eu/>

Anlaşmalar:

Türkiye ile Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) Arasında Ortaklık Yaratıcı Anlaşma, 12 Eylül 1963

Türkiye Cumhuriyeti ile Felemenk Kraliyeti Arasında Muhadenet Muahedenamesi, 16/8/1340 (1924).

Türkiye-Hollanda İlişkilerinin Güçlendirilmesi ve Türkiye - Hollanda Konferansı Kurulmasına İlişkin Mutabakat Muhtırası, 26 Mart 2008.